

Současný stav forenzních věd, zejména technických a ekonomických

The Current State of the Forensic Sciences, in Particular Technical and Economic

ALBERT BRADÁČ¹

Abstrakt

Autor v předkládaném článku shrnuje své dlouholeté zkušenosti z více než padesátileté činnosti soudního znalce a akademického pracovníka, včetně pohledu na současnou situaci v technických a ekonomických oborech.

Klíčová slova

soudní znalec, soudní inženýrství, znalecký ústav, znalecký posudek

Abstract

The author in the present article summarizes our long-term experience of more than a half-century of the activity of judicial experts and academic staff, including looking at the current situation in technical and economic fields.

Key words

the expert witness, forensic engineering, the expert institute, an expert opinion

1 Úvodem – historický exkurz

Potřeba odborného znaleckého dokazování vyvstala s rozvojem oblastí lidské činnosti, kterých se toto dokazování týkalo. Až některé z nich dosáhly úrovně, která již nebyla pro soudce postižitelná, vznikla potřeba přibrat k vysvětlení odborníky. To byl jeden z důvodů, proč např. trestní řízení v celém starověku i středověku se prakticky obešlo bez dokazování odborníkem.

Pokusy o zapojování odborníků do procesního řízení začínají až v 16. století v době inkvizice; tito jsou však přibráni pouze při ohledání. Pojem „znalé osoby“ se v trestním řízení začíná častěji objevovat až na přelomu 18. a 19. století, s rozvojem vědy a techniky. První zjiitelné zmínky o seznamech stálých soudních znalců jsou z roku 1787. Prudký rozvoj vědy a techniky ve 2. polovině 19. a ve 20. století měl za následek nutnost účasti odborníků u soudu. Současně vyplynula potřeba vyčlenění znaleckého posudku jako samostatného druhu soudního důkazu. Jedním z prvních oborů, v němž se potřeba odborné konzultace rozvinula, bylo soudní lékařství, zajišťující odborné posuzování nejen v otázkách

¹ prof. Ing. Albert Bradáč, DrSc. Ústav soudního inženýrství Vysokého učení technického, Brno, e-mail: albert.bradac@usi.vutbr.cz

objasnění příčin smrti, ale i v oboru toxikologie, biochemie, lékařské chemie atd. Náznamy jsou ze starověku, od 16. století bylo soudní lékařství rozvíjeno na vědeckém základě. Pitevní řád z roku 1855 již obsahuje podrobnou specifikaci právního postupu, zapisování nálezu, detailního postupu pitvy v různých případech úmrtí a vydání dobrozdání.

V období let 1918 až 1949 existovalo u nás několik souběžně vedených seznamů znalců, například:

- znalci pro odhad nemovitostí v řízení exekucím;
- znalci pro odhad věcí movitých daných do veřejné dražby;
- znalci pro řízení konkurzní a vyrovnací;
- znalci v dani z obohacení;
- znalci pro vyvlastnění k účelům vybudování a provozu drah;
- znalci pro zkoumání lodních a vorových nehod a škod při plavbě na Vltavě a Labi;
- osoby způsobilé podávat znalecký posudek při vyšetřování železničních nehod.

Existovaly soudně lékařské rady, byly vedeny zvláštní seznamy stálých soudních znalců lékařů a chemiků. Podmínkou zapsání do seznamu stálých soudních znalců bylo mj., že uchazeč je „alespoň 30 roků stár, svéprávný, úplně spolehlivý, má potřebné odborné vědomosti, zvláště podle potřeby je s oborem, o který jde, v živém styku vědním nebo praktickým“. Poslední podmínka se dokladovala „krátkým popisem vzdělání a zaměstnání, ze kterého se vyvozuje způsobilost ke znalecké funkci“. Ověření obvykle provedla zájmová korporace (inženýrská, lékařská, obchodní komora ap.). O jmenování i výmazu ze seznamu rozhodoval krajský soud ve zvláštním senátu pro věci soudní správy. Každých pět let se pak provádělo šetření, zda jsou u znalců nadále splněny předepsané podmínky pro výkon funkce.

Kromě znalců znal zákon i pojem „znalecký svědek“ („... předpisy o svědeckém důkazu mají také platnost, když pro důkaz o minulých skutcích nebo poměrech, k jejichž postřehnutí bylo potřebí zvláštní znalosti věcné, jest třeba vyslechnutí takovéto osoby znalecké...“).

Znaleckou činnost specificky upravil zákon č. 167/1949 Sb., o stálých přísedících znalcích a tlumočnících, který definitivně sjednotil předcházející seznamy znalců a způsoby jejich jmenování. Znalce jmenoval krajský soud podle bydliště. Aby se zajistila kontrola znalecké činnosti, bylo znalcům uloženo vést znalecké deníky. Ověřování, zda jsou u znalců i nadále splněny podmínky, prováděl krajský soud každým pátým rokem. Stálí přísedící znalci mohli podávat znalecké posudky v soudním řízení, na žádost úřadů a orgánů veřejné správy, i na žádost občanů mimo soudní řízení. Výjimečně mohl soud přibrat i jiného než stálého přísedícího znalce.

Hlavním cílem změny provedené zákonem č. 47/1959 Sb., o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků, spolu s prováděcí vyhláškou č. 193 Ú. l., bylo dle důvodové zprávy „vymýcení soukromopodnikatelských způsobů při provádění znaleckých a tlumočnických úkonů“. Dožadující orgány požadovaly od orgánů státní správy a organizací socialistického sektoru, aby jim byla označena osoba, která má provést znalecký úkon; výjimečně, ve zvlášť obtížných případech, byla dána možnost požádat o znalecký úkon státní ústav nebo státní orgán. Výběr osoby znalce spočíval na dožádaném orgánu, resp. organizaci. Znalci pak posudky zpracovávali v rámci pracovního poměru u svého zaměstnavatele;

za obsah posudku nesli osobně plnou odpovědnost, fakturaci prováděl zaměstnavatel. Tato úprava měla za následek prodloužení lhůt zpracování posudků a pokles jejich kvality. Organizace nebyly na vypracování posudků zainteresovány, znalci se střídali a nenabývali potřebných zkušeností. Také odměňování za znaleckou činnost nebylo zcela v pořádku. Úprava proto vydržela jen do roku 1967.

2 Současný stav

2.1 Předpisy

Celá problematika je nyní komplexně řešena zejména zákonem č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, s novelami č. 322/2006 Sb., č. 227/2009 Sb. a zejména velkou novelou č. 444/2011 Sb. (dále jen „zákon“). Související předpisy jsou:

- vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění vyhlášek č. 11/1985 Sb., č. 184/1990 Sb. a č. 77/1993 Sb. a č. 432/2002 Sb. (dále jen „prováděcí vyhláška“),
- vyhláška č. 123/2015 Sb., kterou se stanoví seznam znaleckých oborů a odvětví pro výkon znalecké činnosti,
- vyhláška č. 23/2002 Sb., kterou se stanoví výše odměny za odborné vyjádření podané na žádost orgánů činných v trestním řízení,
- směrnice ministerstva spravedlnosti ČSR ze dne 15. února 1973, čj. 10/73-kontr., o organizaci, řízení a kontrole znalecké a tlumočnické činnosti.

Znaleckou činnost podle zákona vykonávají:

- znalci jmenovaní ministrem spravedlnosti, resp. předsedou krajského soudu, zapsaní v seznamech ministerstva spravedlnosti podle oborů, odvětví, resp. specializací znaleckého oprávnění (www.justice.cz),
- znalecké ústavy právnické osoby nebo jejich organizační složky, které jsou specializovány na znaleckou činnost a jsou zapsány do seznamu znaleckých ústavů. Seznam znaleckých ústavů vede ministerstvo spravedlnosti; člení se na dva oddíly:
 - do druhého oddílu seznamu znaleckých ústavů se zapisují vysoké školy nebo jejich součásti a veřejné výzkumné instituce, případně jiné osoby veřejného práva nebo jejich organizační složky vykonávající vědeckovýzkumnou činnost v příslušném oboru. Tyto ústavy jsou určeny především pro zpracování znaleckých posudků ve zvláště obtížných případech, vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení;
 - do prvního oddílu seznamu se zapisují ostatní znalecké ústavy.
- znalci příležitostní (tzv. „ad hoc“), přibíraní tehdy, není-li pro některý obor znalec do seznamu zapsán, nemůže-li znalec zapsaný do seznamu úkon provést, resp. jestliže by provedení úkonu znalcem zapsaným do seznamu bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady.

2.2 Znalecké obory, počty znalců a znaleckých ústavů a jejich tržní tendence

Znalecké obory a počty znalců v současné době jsou uvedeny v tabulce č. 1 spolu s vývojem v poslední době. (Poznámka: řada znalců má zapsáno několik oborů resp. odvětví, proto se součet nerovná počtu znalců jako osob celkem.)

Tab. 1 - Porovnání počtu znalců jednotlivých oborů v letech 2007 až 2016

Č.	Znalecký obor (odvětví)	2007	10/2016	Změna od r. 2007	Změna od r. 2007 (%)
1	Bezpečnost práce	135	120	-15	-11,1
2	Čistota ovzduší	54	32	-22	-40,7
3	Doprava	413	348	-65	-15,7
	z toho odvětví Doprava silniční	359	302	-57	-15,9
4	Drahé kovy a kameny	44	43	-1	-2,3
5	Dřevo – zpracování	61	50	-11	-18
6	Ekonomika celkem	7 361	6 185	-1 176	-16
	Ceny a odhady "nemovitostí"	3 178	2 716	-462	-14,5
	Ceny a odhady "podniků"	120	339	219	182,5
7	Elektronika	169	125	-44	-26
8	Elektrotechnika	245	174	-71	-29
9	Energetika	112	83	-29	-25,9
10	Geodézie a kartografie	59	45	-14	-23,7
11	Hutnictví	18	11	-7	-38,9
12	Chemie	89	83	-6	-6,7
13	Jaderná fyzika	1	1	0	0
14	Keramika	6	2	-4	-66,7
15	Kriminalistika	86	152	66	76,7
16	Kybernetika	140	163	23	16,4
17	Kůže a kožesiny	31	25	-6	-19,4
18	Lesní hospodářství	250	201	-49	-19,6
19	Meteorologie	4	4	0	0
20	Obaly	3	1	-2	-66,7
21	Ochrana přírody	176	183	7	4
22	Paliva	13	10	-3	-23,1
23	Papír	4	1	-3	-75

Č.	Znalecký obor (odvětví)	2007	10/2016	Změna od r. 2007	Změna od r. 2007 (%)
24	Patenty a vynálezy	94	52	-42	-44,7
25	Písmoznalectví	20	28	8	40
26	Potravinářství	31	29	-2	-6,5
27	Požární ochrana	76	69	-7	-9,2
28	Právní vztahy k cizině	4	3	-1	-25
29	Projektování	114	89	-25	-21,9
30	Ropa – zpracování	1	2	1	100
31	Sklo	6	4	-2	-33,3
32	Služby	16	22	6	37,5
33	Spoje	32	24	-8	-25
34	Sport	38	53	15	39,5
35	Stavebnictví	1 829	1 501	-328	-17,9
36	Strojírenství	1 096	869	-227	-20,7
37	Střelivo a výbušniny	63	61	-2	-3,2
38	Školství a kultura	297	247	-50	-16,8
39	Tabák	2	6	4	200
40	Tarifní dopravní	0	0	0	0
41	Technické obory (různé)	237	202	-35	-14,8
42	Těžba	176	145	-31	-17,6
43	Textilie	27	24	-3	-11,1
44	Tiskařství	2	5	3	150
45	Umělecká řemesla	41	36	-5	-12,2
46	Vodní hospodářství	163	123	-40	-24,5
47	Zařízení národní obrany a bezpečnosti	3	4	1	33,3
48	Zdravotnictví	1 428	1 167	-261	-18,3
	z toho odvětví Soudní lékařství	81	77	-4	-4,9
49	Zemědělství	303	229	-74	-24,4
50	Sociální vědy politologie (nový obor)	xx	5		
	Celkem součet	21 318	16 475	-4 843	-22,7
	Celkem počet znalců fyzických osob	10 992	9 220	-1 772	-16,1

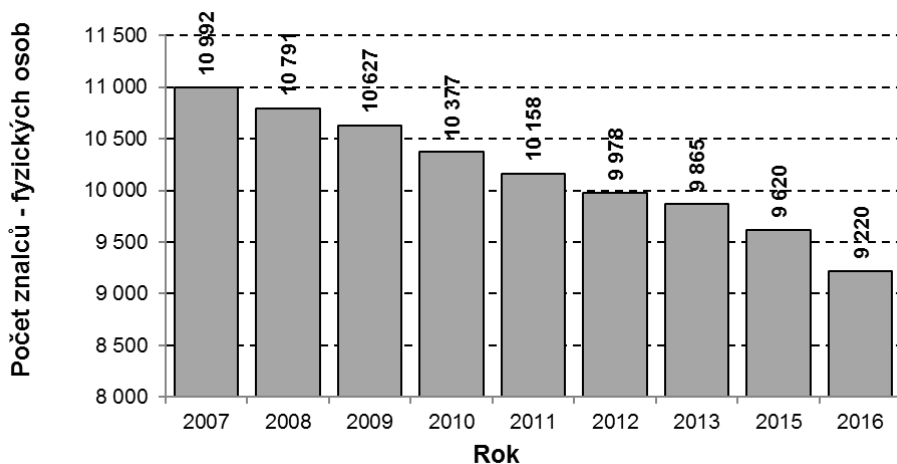
Zdroj: www.justice.cz, vlastní zpracování

Sestupný počet znalců v jednotlivých letech je zřejmý z grafu na obr. 1; příčiny jsou zřejmě zejména:

- velmi nízké odměny za výkon znalecké činnosti pro orgány veřejné moci se sazbou dle prováděcí vyhlášky ve výši 100 až 350 Kč/h, o sazbě rozhoduje přitom zadavatel, dohoda předem není možná; sazby se od roku 2002 nezměnily, přitom požadavky na odbornost a odpovědnost znalců neustále stoupají. Porovnání hodinové sazby notářů, advokátů a znalců je provedeno na obr. 3; připojeny jsou i náklady na hodinu u soudců a státních zástupců, odvozené z jejich počtu a nákladů na jejich mzdy a odvozenou režii v příslušné kapitole státního rozpočtu,
- naopak přitvrzující sankce, dané zejména poslední novelou zákona,
- a také dehonestující vyjadřování představitelů justice ve vztahu ke znalcům v médiích.

Ještě zřejmější pokles je u počtu znaleckých ústavů 2. oddílu – vysokých škol a výzkumných institucí, jež mají stanovenou prakticky stejnou hodinovou sazbu jako znalci – fyzické osoby (viz tab. 2, obr. 2 a 3).

Obr. 1 - Počet znalců – fyzických osob v letech 2007 až 2016

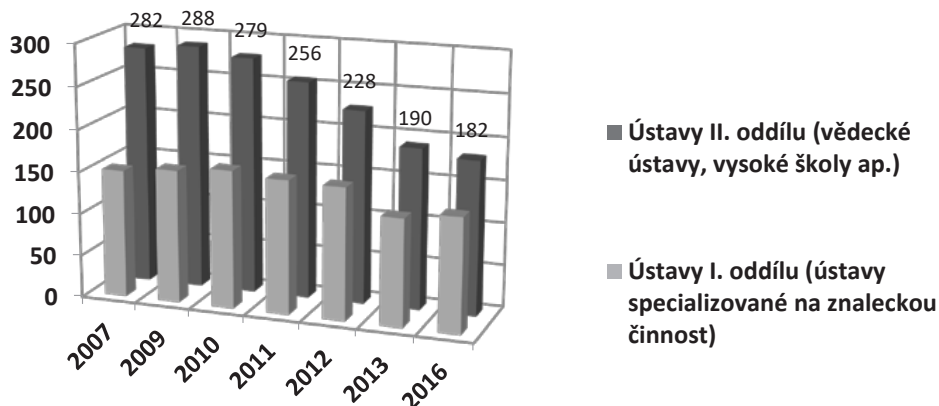
Zdroj: www.justice.cz, vlastní zpracování

Tab. 2 - Porovnání počtu znalců jednotlivých oborů v letech 2007 až 2016

Druh ústavu	2007	2016	Změna počet	Změna procent
Ústavy I. oddílu (ústavy ostatní)	151	135	-16	-11
Ústavy II. oddílu (vědecké ústavy, vysoké školy ap.)	282	182	-100	-35

Zdroj: www.justice.cz, vlastní zpracování

Obr. 2 - Počet znaleckých ústavů v letech 2007 až 2016

Zdroj: www.justice.cz, vlastní zpracování

Tab. 3 - Počty podaných znaleckých posudků v roce 2015 podle zadavatelů

Zadavatel	Počet posudků
Státní orgány	85 130
Ostatní právnické osoby, podnikatelé a fyzické osoby vykonávající samostatně výdělečnou činnost	90 268
Občané	75 869
Celkem	251 267

Zdroj: oddělení styku s veřejností Ministerstva spravedlnosti

Tab. 4 - Počty znalců a znaleckých posudků v roce 2015 podle krajských soudů

Obvod krajského soudu	Počet znalců	Počet znaleckých posudků	Počet posudků na znalce	Počet obyvatel	Znalců na 100 tis. obyvatel
MS Praha	1 374	32 882	24	1 259 079	109
KS Praha	947	26 458	28	1 315 299	72
KS České Budějovice	881	18 945	22	709 361	124
KS Plzeň	839	23 703	28	874 416	96
KS Ústí nad Labem	764	22 643	30	1 188 547	64
KS Hradec Králové	1 262	30 662	24	1 237 123	102
KS Brno	2 087	46 501	22	2 066 089	101
KS Ostrava	1 750	49 473	28	1 888 361	93
Česká republika	9 904	251 267	206	10 538 275	94

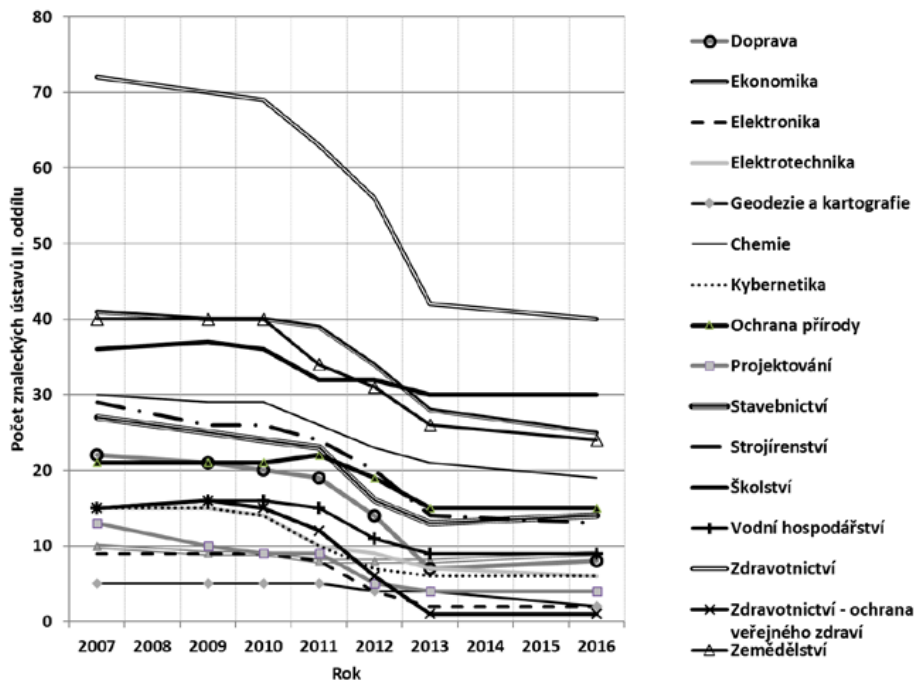
Zdroj: Počty znalců: oddělení styku s veřejností Ministerstva spravedlnosti; počty obyvatel: Malý lexikon obcí 2015 vydávaný ČSÚ, vlastní zpracování

Tab. 5 - Výše odměn za znalečné vyplacených resortem spravedlnosti v letech 2012 až 2015

Rok	2012	2013	2014	2015
Odměny za znalečné (tis. Kč)	160 676	156 869	175 397	216 441

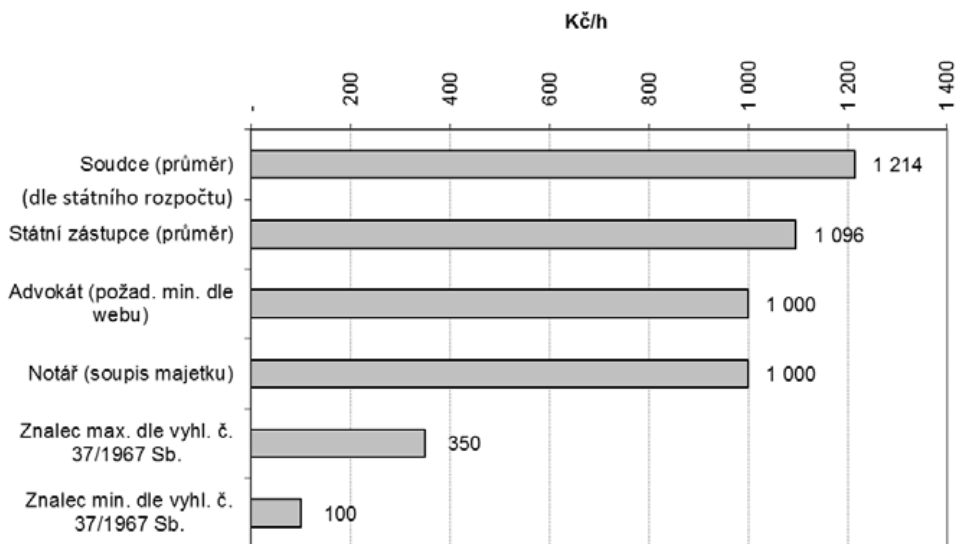
Zdroj: oddělení styku s veřejností Ministerstva spravedlnosti

Obr. 3 - Počet znaleckých ústavů druhého oddílu (vysoké školy, vědecké instituce) v letech 2007 až 2016

Zdroj: www.justice.cz, vlastní zpracování

Obř. 4 - Hodinové sazby resp. náklady na hodinu práce u soudců, státních zástupců, advokátů a notářů v porovnání s hodinovými sazbami soudních znalců při podávání posudků pro orgány veřejné moci

Zdroj: www.justice.cz, státní rozpočet dle Sbírky zákonů, advokátní tarif, notářský tarif, vyhláška č. 37/1967 Sb., zpracování vlastní

2.3 Příprava na znaleckou činnost

Původně neměli znalci specializovanou výuku resp. výchovu pro znaleckou činnost, byli víceméně samouky. První úkol ve výchově specializovaných technických znalců byl dán Ministerstvu školství (tehdy unitárnímu československému) usnesením vlády ze dne 12. 10. 1966 při projednávání zprávy o rozboru bezpečnosti silničního provozu a o hlavních směrech k jejímu zlepšení, a to „zabezpečit na vysokých školách počínaje šk. r. 1967/68 postgraduální studium soudních znalců v oboru silničního provozu“. Výchovu realizovalo Vysoké učení technické v Brně, jehož Ústav soudního inženýrství (www.usi.vutbr.cz) jako jednu z hlavních náplní činnosti zabezpečuje nyní výuku formou celoživotního vzdělávání pro specializace:

- analýza silničních nehod, posuzování technického stavu, opravárenství a odhady motorových vozidel,
- stavebnictví,
- oceňování nemovitostí,
- oceňování movitého majetku, strojů a zařízení.

Kursy odhadců nemovitostí, podniků, nehmotného majetku a ložisek nerostných surovin pořádá dále VŠE v Praze Institut oceňování majetku (<http://iom.vse.cz/>). Kursy po znalce v oboru lesního hospodářství pořádá Mendelova univerzita v Brně – Institut celoživotního vzdělávání (<http://iom.vse.cz/>). Základy forenzních disciplín se postupně stávají součástí učebních plánů více vysokých škol. Jeden kurs znalců specializace silničních nehod

uspořádala v šedesátých letech VŠSE (nyní ZČU) v Plzni. Kursy pořádaly, resp. pořádají i některé střední školy.

V roce 1980 byl Ústavem soudního inženýrství VUT v Brně Ministerstvu spravedlnosti navržen jednotný systém výchovy technických znalců:

- a) studium technického znalectví – základní studium, jehož absolvování by bylo podmínkou pro jmenování. Osnovu studia by tvořily tyto hlavní části:
 - část všeobecná (práva a povinnosti znalců, příslušné právní předpisy),
 - část teoreticko-odborná (nové poznatky vědy a techniky v příslušném oboru, rozšíření a prohloubení specializace v daném odvětví, vybrané statě ze souvisejících oborů),
 - část metodická (výkon znalecké činnosti, metodika důkazu, metodika nálezu a posudku, praktické aplikace s příp. exkurzí),
 - případně část ekonomická;
- b) průběžné zvyšování a ověřování kvalifikace znalců; zvyšování kvalifikace by probíhalo formou seminářů, sympozií a konferencí, při rozsáhlejších změnách pak krátkodobými kursy. Podkladem pro ověřování by byly předložené znalecké posudky a vyjádření příslušného krajského soudu, případně i ústní ověření, v záporném případě by došlo k odvolání znalce z funkce pro odpadnutí podmínek jmenování;
- c) vědecká výchova v oboru soudního inženýrství se předpokládá zejména pro pracovníky ústavů oprávněných podávat znalecké posudky a dále pro znalce se specializací na podávání revizních posudků;
- d) znalecká činnost ústavů – zde by se upravily podmínky kvalifikace pracovníků ústavu, aby tento mohl být oprávněn podávat znalecké posudky.

Magisterský (inženýrský) studijní program Soudní inženýrství je v současnosti akreditován na Vysokém učení technickém v Brně, zabezpečuje jej Ústav soudního inženýrství ve spolupráci s fakultami, stejně jako vědeckou výchovu – doktorský studijní program (Ph.D.) oboru Soudní inženýrství pro znalce technických a ekonomických oborů. Vysokoškolské kvalifikační práce (diplomové pro titul Ing., disertační pro titul Ph.D.) jsou přístupné na webu VUT (<https://www.vutbr.cz/studium/zaverecne-prace>). VUT má také akreditaci pro habilitační řízení pro docenty a jmenovací řízení pro profesory v oboru Soudní inženýrství.

Vysoká škola chemicko-technologická v Praze má akreditován bakalářský studijní program „Forenzní analýza“ se studijními obory „Chemie a materiály ve forenzní analýze“ a navazující magisterský studijní program (s titulem „Ing.“) „Forenzní analýza“ se studijním oborem „Forenzní chemie (zaměření forenzní analytická chemie)“.

3 Informovanost znalců, časopisy, znalecké spolky v technických a ekonomických oborech

Informovanost znalců o zvláštní problematice znaleckých oborů je zajišťována podle potřeb školeními v jednotlivých krajích. Pro znalce analytiky silničních nehod, odhadce motorových vozidel a znalce z oboru stavebnictví a oceňování nemovitostí pořádá celostátní konference obvykle každoročně v lednu Ústav soudního inženýrství Vysokého

učení technického v Brně (www.exfos.cz); konference o oceňování podniků pořádá Institut oceňování majetku VŠE v Praze. Školení pořádají znalecké společnosti i některé vzdělávací organizace.

Pro znalce technických a ekonomických oborů jsou vydávány časopisy:

- SOUDNÍ INŽENÝRSTVÍ (Forensic Engineering) - časopis pro soudní znalce v technických a ekonomických oborech, který od roku 1990 vydává Ústav soudního inženýrství VUT v Brně, nyní ve spolupráci s Asociací znalců a odhadců ČR a EVU – Národní skupinou v ČR; ročně nyní vycházejí 4 čísla. Časopis nemá omezený okruh odběratelů (www.sinz.cz).
- ZNALEC vydává Komora soudních znalců ČR interně jen pro své členy, obvykle 4x ročně (<http://www.kszcr.cz/casopis-znalec.html>).
- ODHADCE A OCEŇOVÁNÍ MAJETKU vydává Česká komora odhadců majetku (<http://www.ckom.cz/index.php/asopis>).
- OCEŇOVÁNÍ – vydává Institut oceňování majetku VŠE v Praze (<http://ocenovani.vse.cz/>).

Specializovanou literaturu pro znalce vydává AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ CERM, s.r.o. Brno (www.cerm.cz).

Znalcům není zákonem předepsáno členství v žádné komoře, zákonem není ani žádná komora znalců zřízena. Dobrovolně se někteří znalci resp. odhadci majetku sdružují v profesních občanských sdruženích (nyní podle nového obč. zákoníku „zapsané spolky“), jejichž náplní je mj. i další vzdělávání, například:

- a) Asociace znalců a odhadců ČR, z.s. (při Ústavu soudního inženýrství VUT) se sídlem v Brně, Údolní 244/53, ve zkratce AZO (www.azo.cz).
- b) EVU – Evropská společnost pro výzkum a analýzu nehod (Europäischer Verein für Unfallforschung und Unfallanalyse e.V. ve zkratce EVU), z.s., se sídlem v SRN; Národní skupina EVU v ČR působí při Ústavu soudního inženýrství VUT v Brně (www.evu.cz).
- c) Česká společnost certifikovaných odhadců majetku, z.s., Praha (<http://www.cscm.cz/>).
- d) Česká unie soudních znalců v lesním hospodářství, z.s., Kostelec nad Černými lesy (<http://www.cuszlh.cz/>).
- e) Česká společnost soudního lékařství a soudní toxikologie při České lékařské společnosti J. E. Purkyně, z.s., Brno (<http://www.soudnilekarstvi.cz/>).
- f) Česká komora odhadců majetku, z.s., se sídlem v Praze, ve zkratce ČKOM (<http://www.ckom.cz/>).
- g) Komora soudních znalců ČR, z.s. se sídlem v Praze (<http://kszcr.cz/>).

U dvou posledně uvedených, jež mají v názvu slovo Komora, se nejedná o komoru podle zákona, ale o vlastní rozhodnutí členů svoje sdružení takto nazvat. Společnosti pod písmeny a) až f) založily zájmovou Konfederaci občanských sdružení znalců a odhadců, z.s. (<http://www.ckom.cz/index.php/cs/konfederace-obcanskyh-sdruzeni-znalcu-a-odhadcu>).

4 Standardizace znaleckých postupů

V řadě znaleckých oborů neexistují (ani nezávazné) standardy znaleckých postupů; problémy jsou naopak minimální tam, kde standardizace provedena byla.

Jako vzorová by mohla sloužit akce Ministerstva spravedlnosti přezkušování znalců z oboru doprava silniční a městská (analýza silničních nehod) z let 1985/86. Z iniciativy Ústavu soudního inženýrství VUT v Brně byl sestaven kolektiv 22 autorů, který se podílel na vydání prvního vědecky pojatého standardního postupu, Příručky znalce analytika silničních nehod [18], jež zahrnovala problematiku technickou, právní i ekonomickou. Příručka pak sloužila jako svým způsobem kritériální dokument při následném přezkušování znalců, takže bylo zcela přesně dáno, jaké znalosti jsou po znalci požadovány. Příručka byla krajskými soudy distribuována znalcům daného oboru a byla jim ponechána půlroční lhůta na její prostudování. Následně byli komisí ministerstva za účasti odborníků ÚSI VUT v Brně přezkoušeni členové poradních sborů předsedů krajských soudů, kteří následně přezkušovali ostatní znalce v kraji. Přezkušování bylo uskutečněno šest měsíců po distribuci příručky znalcům; přibližně jedna třetina znalců po prostudování příručky požádala o odvolání z funkce, u zbývajících byl konstatován vysoký stupeň znalostí.

Jako první skutečný standard byl vydán Znalecký standard č. 1 o oceňování motorových vozidel a stanovení výše majetkové újmy. Od doby jeho vydání v této oblasti prakticky nejsou problémy. Standard přitom byl zpracován na zakázku Ministerstva spravedlnosti ČR, za finanční spoluúčasti České pojišťovny, projednán byl sborem pro znalecké otázky ministra spravedlnosti a vydán jako závazný pro znalce. Následovaly standardy týkající se analýzy silničních nehod a posuzování technických závad vozidel. Ústav soudního inženýrství VUT v Brně pak vydal jako interní další standardy; celkově viz [4] až [13]. Bylo by jistě vhodné, kdyby obdobné standardy byly vypracovány i v jiných znaleckých oborech.

V oblasti oceňování majetku je standardizován postup ve vybraných případech zákonem č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku, a jeho takřka pravidelně každoročně aktualizovanou prováděcí oceňovací vyhláškou. Použije se ovšem jen v případech, kdy je toto ocenění vyžadováno nějakým předpisem, případně když se strany na tomto ocenění dohodnou. Jinak je vyžadováno ocenění cenou obvyklou, jež se zjišťuje cenovým porovnáním s prodeji stejného resp. podobného majetku ve stejném resp. srovnatelném místě. Pokud není k dispozici dostatečný počet srovnatelných transakcí, použije se náhradní metodika – ocenění pomocí nákladů na pořízení resp. ocenění výnosovým způsobem – kolik by muselo být investováno na danou míru výnosnosti, aby výnosy byly stejné výnosy (zpravidla nájemné, u závodů [podniků] zisk) jako z oceňované věci.

5 Řízení a kontrola znalecké činnosti

Organizace znalecké činnosti je zákonem svěřena Ministerstvu spravedlnosti, kde ji podle organizačního řádu vykonává zejména sekce justiční a legislativní, odbor justičního dohledu; podle organizačního řádu ministerstva jeho oddělení soudních znalců a právnických profesí plní zejména tyto úkoly:

- metodicky řídí a kontroluje organizaci znalecké a tlumočnické činnosti a podílí se na přípravě návrhů právních předpisů z této oblasti,
- vyřizuje stížnosti na činnost znalců a znaleckých ústavů,
- provádí prohlídky znaleckých deníků vedených znaleckými ústavu,
- ve správním řízení zpracovává rozhodnutí o opravných prostředcích proti rozhodnutím předsedů krajských soudů ve věcech znalců a tlumočnicků,

- projednává správní delikty znalců, tlumočnicků, znaleckých ústavů, jiných fyzických a právnických osob podle zákona o znalcích a tlumočnících ve správním řízení včetně zpracování a předložení návrhu rozhodnutí ke schválení vedení ministerstva,
- podává informace odboru organizace justice o sankcích a výstrahách uložených znaleckým ústavům k zaznamenání do evidence znaleckých ústavů.

Oddělení personálních záležitostí justice ve správním řízení zpracovává a předkládá návrhy na jmenování, pozastavení práva vykonávat činnost a zániku práva vykonávat činnost soudních znalců a tlumočnicků. Zpracovává a předkládá ke schválení vedení ministerstva návrhy na zápis do seznamu ústavů kvalifikovaných ke znalecké činnosti, popř. návrhy na vyškrtnutí z tohoto seznamu, a vede elektronicky seznam ústavů kvalifikovaných ke znalecké činnosti a centrální seznam znalců a tlumočnicků.

Odbor organizace justice mj. vede správní řízení týkající se jmenování, změn, pozastavování a zániku práva vykonávat činnost soudních znalců a tlumočnicků, znaleckých ústavů a vede příslušné seznamy. Oddělení profesní legislativy zpracovává nebo se podílí na zpracování návrhů věcných záměrů zákonů, návrhů zákonů a jiných právních předpisů mj. z oblasti organizace znalecké a tlumočnické činnosti. Oddělení justiční analýzy a statistiky provádí komplexní analýzy a vyhodnocuje vývoj činnosti soudů, státních zastupitelství, znalců, tlumočnicků, notářů a dalších profesí.

V krajích řídí znaleckou činnost krajské soudy příslušné podle místa bydliště znalce (v Praze Městský soud); organizace krajských soudů je přítom podle dřívějších velkých krajů.

V souladu se zákonem a prováděcí vyhláškou by se odbornými otázkami znalecké činnosti měly zabývat sbory ministra spravedlnosti pro znalecké otázky; skutečností je, že podle zkušeností autora jsou tyto sbory pro problematiku technickou a ekonomickou (např. pro analýzu silničních nehod a oceňování motorových vozidel nebo pro stavebnictví a oceňování nemovitostí) od roku 1988 prakticky nečinné. Údajně by měly být sbory ministra spravedlnosti pro znalecké otázky nově zřízeny počátkem roku 2017.

Poradní sbory předsedů krajských soudů ve vybraných oborech jsou v tomto směru podstatně aktivnější, zejména při posuzování odbornosti u žádostí o zapsání do seznamu a při řešení problematiky stížností na znalce. Pravidelná kontrola znalců se provádí zejména při každoročních prohlídkách znaleckých deníků krajskými soudy.

Již řadu let se Ministerstvo spravedlnosti snaží prosadit nový zákon o znalcích, zatím se to však nepodařilo – jednou prošel návrh až do prvního čtení a byl vládě vrácen, jindy jej vrátila vládě legislativní rada ap. Uspěla velká novela č. 444/2011 Sb., která tehdy namítané nedostatky zákona řešila (např. možnost pozastavení znaleckého oprávnění), přidala mj. rozsáhlá ustanovení o přestupcích a sankcích. Vzhledem k této novele považuje autor další snahu o novelu celého zákona za nadbytečnou, jež by přinesla zejména větší administrativu. Naopak ovšem je třeba vyřešit v prováděcí vyhlášce problematiku zcela nedůstojných, ztrátových znaleckých sazeb znaleckého při výkonu činnosti pro orgány veřejné moci.

Seznam bibliografických odkazů

- BRADÁČ, A. a kol. *Soudní inženýrství*. AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ CERM® Brno, s.r.o., 1997, dotisk 2000.
- BRADÁČ, A. a kol. *Teorie a praxe oceňování nemovitých věcí*. 1. vydání. Brno: AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ CERM® Brno, s.r.o., 2016. 790 s. ISBN 978-80-7204-930-1.
- BRADÁČ, A. *Matematická statistika a počet pravděpodobnosti ve znalecké činnosti - I*. In: SI 1/1992, s. 149-160.
- BRADÁČ, A. a kol. *Příručka znalce analytika silničních nehod. I. a II. díl*. DT ČSVTS Ostrava (účelový náklad pro Ministerstvo spravedlnosti), 1985.
- BRADÁČ, A., GLIER, L., KREJČÍŘ, P., PLCH, J., LUKAŠÍK, L. a V. HELEŠIC. *Znalecký standard č. III – Technická analýza střetu vozidla s chodcem*. Ústav soudního inženýrství VUT v Brně pro Ministerstvo spravedlnosti, 1991.
- BRADÁČ, A. a L. GLIER. *Znalecký standard č. IV – Technická analýza nárazu vozidla na překážku*. Ústav soudního inženýrství VUT v Brně pro Ministerstvo spravedlnosti, 1991.
- BRADÁČ, A. a kol. *Znalecký standard č. VI – Obecné zásady oceňování majetku*. Ústav soudního inženýrství VUT v Brně, 1999.
- BRADÁČ, A. *Znalecký standard č. VII – Oceňování nemovitostí*. Ústav soudního inženýrství VUT v Brně, 1999.
- BRADÁČ, A. *Znalecký standard č. IX – Oceňování podniků*. Ústav soudního inženýrství VUT v Brně, 1999.
- BRADÁČ, A. *Návrh jednotného systému výchovy technických znalců*. Československá kriminalistika, 3/1980, str. 267272.
- GLIER, L., BRADÁČ, A. a P. KREJČÍŘ. *Znalecký standard č. II – Vybrané metody zajišťování podkladů pro technickou analýzu průběhu a příčin silničních dopravních nehod*. Ústav soudního inženýrství VUT v Brně pro Ministerstvo spravedlnosti, 1990.
- KREJČÍŘ, P. a A. BRADÁČ. *Znalecký standard č. I – Oceňování motorových vozidel*. Ústav soudního inženýrství VUT v Brně pro Ministerstvo spravedlnosti 1990, aktualizace 2005.
- KREJČÍŘ, P. a A. BRADÁČ. *Znalecký standard č. VIII – Oceňování movitého majetku*. Ústav soudního inženýrství VUT v Brně, 1998.
- LIBERTÍN, J. a kol. *Znalecký standard č. X – Stanovení ceny nájmu náhradního vozidla*. Ústav soudního inženýrství VUT v Brně, 2011.
- MUSIL, J. *Některé otázky znaleckého dokazování v trestním řízení a teorie kriminalistické expertizy*. Acta Universitatis Carolinae, Juridica 1974, Monographia XX - Praha 1974.
- PEŘINA, J., BRADÁČ, A., GLIER, L. a P. KREJČÍŘ. *Znalecký standard č. V – Zjišťování a posuzování technického stavu vozidel pro technickou analýzu průběhu a příčin silničních dopravních nehod*. Ústav soudního inženýrství VUT v Brně pro Ministerstvo spravedlnosti, 1992.
- PORADA, V. a kol. *Kriminalistika. Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: A. Čeněk, 2016.
- PRAŽÁK, J. *Soudní znalci*. Praha 1940.
- SMRČEK, J. *Základy soudního inženýrství*. VUT Brno, 1975.
- VACURA, J. *Práva a povinnosti znalců*. Učební text PGS. ÚSI-VUT Brno, III. vyd. 1981.

Recenzenti:

- doc. Ing. Jindřich Šachl, CSc., ČVUT, Ústav soudního znalectví v dopravě
e-mail: sachl@fd.cvut.cz
- prof. Ing. Gustav Kasanický, CSc., Ústav súdneho inženierstva, Žilina
e-mail: gusta.kasanicky@usi.sk